



Не са много книгите у нас, в които са описани събитията след национализацията през 1947 г., извършена от комунистическия режим. Още по-малко са книгите, в които засегнати от тези трагични събития индустриалци или фабриканти описват съдбата си след отнемането на съграденото от тях.

Тази неделя в [библиотеката](#) на [desebg.com](#) представям една такава книга – „**От Диарбекир до Белене и по-нататък**”

. Тя представлява личните записки на габровския предприемач **Андрея Момерин**

, собственик на най-старата Първа българска фабрика за фин трикотаж, създадена от баща му Христик Момерин в Габрово през далечната 1890 г.

Спомените са писани от Андрея Момерин от 1976 г. насетне и като ръкопис представляват общо седем папки, предавани от ръка на ръка от роднини и приятели, които по чудо не са засечени от Държавна сигурност до края на комунизма.

Записките са издадени през 2005 г. от Христо Момерин, син на габровския фабрикант. Той посочва, че помни баща си като преуспяващ индустриалец в началото на 40-те години на миналия век.

Книгата получих като подарък от писателката Рада Московска през 2017 г., когато общувахме преди да заснемем нейния разказ за баща ѝ – [габровският пътиепродавец Стефан Сираков](#). Тя е била съученичка с Христо Момерин, а техните бащи – приятели.

Фабриката и къщата на Момерови в Габрово се е намирала на бул. „Априлов” сред прекрасна градина.

Родът

Родът му обаче е от Казанлък. Дядо му Христо Недялков по баща е от града на розите заедно с баба му Момера Недялкова. Фамилията произлиза от известният казанлъшки род Бозвелий. Занимавали са се с тъкане на вълнени платове на мъжки горни дрехи, които продавали чрез търговец грък. Последният обаче набедил Христо Недялков, че е в завера за сваляне на султанската власт и е бил арестуван в Цариград, заточен в Диарбекир. При неуспешен опит за бягство е убит.

Съпругата му Момера Недялкова останала да се грижи за трите им невръстни деца – Христик, Андрея и Иван. Семейството прехвърля Балкана и се заселва в Габрово.

Бащата на автора на тези ценни записки е Христик Момерин, който взима за своя жена най-голямата дъщеря Ганка от богатото габровско семейство на Христо Селвелиев.

Началото на плетачната индустрия в България

Христик Момерин първоначално започва да продава доставени от Виена и Букурещ копирени платове, кадифета и атлази. Бързото разпродаване го навежда на мисълта да потърси машини, с които да произвежда плетени артикули. От Манчестър той поръчва три ръчни плетени машини „Харистон”. Малко след това внася и шевни сглобични машини и започва производството на женски жакети. Неговата предприемчивост датира от 1890 г., като тогава Христик Христов Момерин поставя началото на плетачната индустрия в България.

Един габровски индустриалец - от успеха до лагера „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Септември 2018 18:59

Голямото търсене на произвежданите трикотажни стоки го насърчава да закупи от германски и швейцарски фирми нови и големи жакардови плетачни машини, шевни и сглобачни оверлози „Сингер” и други спомагателни машини.

Влиза за кратко в съдружие, но съдружникът му не се оказва благонадежден. За поемане на административната работа покрай фабриката той се обръща към сина си Андрея Момерин, който се прощава с училището и преминава курсове на частната търговска академия „Мусевич – Бериков”. Така Андрея поема касата и цялата търговска и административна работа, докато баща му Христок се занимава с машините и обучаването на работниците.

Малко преди Първата световна война (1915 г.) той строи нова фабрика на закупен от него парцел от над 20 дка на бул. „Априлов”. Новата фабрика произвежда фланели за армията и е във възход. Точно тогава обаче, през 1918 г., след кратко заболяване Христок Момерин почива.

Участие във войните

Следват страници, в които Андрея Момерин разказва за участието си в Балканската война (неговото подразделение участва в обсадата и превземането на Одрин през март 1913 г.), както и в Междусъюзническата война, а така също и в Първата световна война.

През 20-те години Андрея Момерин развива фабриката на баща си. Освен неин собственик той е акционер и подпредседател на Индустриална банка „Габрово”, член е на Търговско-индустриалната камара във Варна, председател е на секцията за трикотажна индустрия при Съюза на българските индустриалци в София.

Награден е с орден за храброст, носител на синя лента – символ на гражданска и военна добродетел. Награден е от цар Борис III с кавалерски кръст „Свети Александър” първа степен, със златен медал за участие в Първата световна война и със сребърен медал за участие в Балканската война.

Един габровски индустриалец - от успеха до лагера „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Септември 2018 18:59

Но, комунизмът идва...

Национализацията за Андрея Момерин започва с нахлуване в дома му на въоръжени милиционери, придужаващи цивилно лице, което му връчва подписано от секретаря на ЦК на БКП и министър на индустрията Петко Кунин, че фабриката му се национализира.

Конфискуват му закупените от него облигации за 7,5 млн. лв., ключа за касата и дори му пребъркват портфейла.

Принуден е да продава семейни ценности и неща като пиано и шевна машина.

През 1949 г., след смъртта на Георги Димитров в дома му идват комунисти и го викат за справка в Държавна сигурност. „Чини ми се, че справката ще бъде за дълго, но ти не се тревожи, сбогом”, казва Андрея Момерин на съпругата си тогава, описано по-късно в спомените му.

В лагерите „Заград” и „Белене”

След половин месец престой в затворническа килия е натоварен на конски вагони с други арестувани и откарани в Русе. Оттам в лагера Заград в Лудогорието. Там са заставени да работят полска работа. След престой там е откаран в лагера „Белене” на остров Персин като „непоправим фашист”.

Ето как описва лагера: „Живеем в бараки без прозорци, покрити с царевични стебла, а стените – изплетени от върбови клони и замазани с кал. След проверка всеки ляга на определеното му място на нарове и през нощта никой няма право да излиза, макар и по малка нужда. За целта до вратата е поставена газена тенекия. Излезе ли някой през

Един габровски индустриалец - от успеха до лагера „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Септември 2018 18:59

нощта – стреля се насреща му.”

В спомените си той разказва за лагерното ежедневие и за хората, с които споделя ужасната съдба в „Белене”. През юни 1950 г. е освободен. Родният му град Габрово го посреща с чужди хора, студено и негостоприемно.

След „Белене”

Роденият през 1936 г. негов син Христо Момерин си спомня баща си Андрея така:

„Баща ми се грижеше за работниците – имаше работническо жилище, един от първите в Габрово откри работнически стол. Всички работници го обичаха – факт, потвърден от подписите, които събраха, за да го освободят от концлагера „Белене”.

В своето кратко въведение към книгата той споделя, че след като баща му се връща от лагера „Белене” „му бе отказано всякакво препитание”. Бори се да оцелее като с производство на печурки и развъждане на свине. За да осигури минимална издръжка за сина си като студент става зидар в ТЕЦ „Марица-изток” на преклонните 74 години.

Самият син понася млад ударите, че е дете на „бивш човек”, фабрикант. Христо Момерин е изключван от училище, а при Унгарските събития през 1956 г. е един от около 400-те студенти изключени тогава от властта.

Момерин, Андрея. „От Диарбекир до Белене и по-нататък” – пътят на габровската фамилия Момерин, издателство „Делова седмица Консулт”, 2005 г., 151 страници.

Един габровски индустриалец - от успеха до лагера „Белене”

Написано от Христо Христов
Неделя, 30 Септември 2018 18:59

